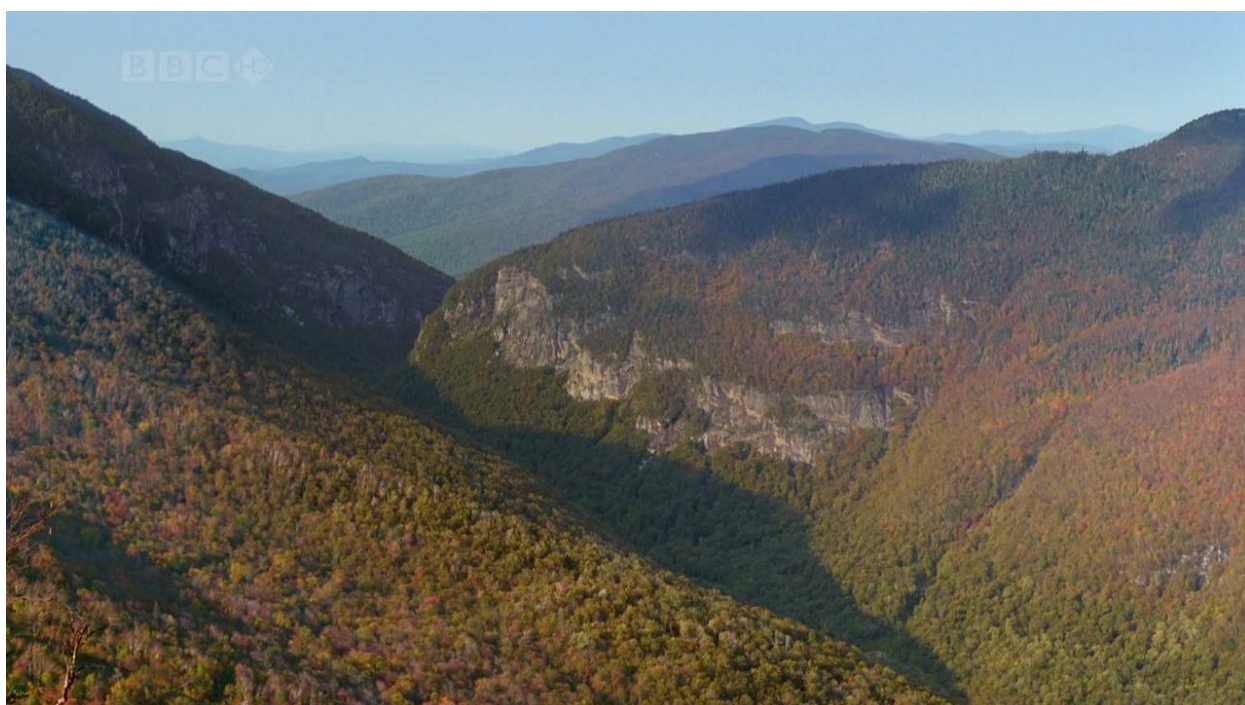

ضرورت حفظ منابع طبیعی کشور

فهرست:

منابع طبیعی در آیات و روایات

اسلام و محیط زیست و منابع طبیعی

درختان از مهمترین سرمایه های منابع طبیعی

منابع طبیعی سرمایه کشور

راهکار حفظ منابع طبیعی

موانع توسعه منابع طبیعی

مقدمه

یکی از مهمترین سرمایه های هر کشوری در کره زمین، منابع طبیعی آن کشور است. منابع طبیعی به ثروت های خدادادی گفته می شود. مانند دریاها، رودخانه ها، معادن، جنگلها، مراتع و کوهها، نفت و گازو...

خداوند حکیم در کشور ما همه جور منابع طبیعی قرار داده است و ایران یکی از غنی ترین کشورها در این زمینه است.

وظیفه مردم و مسئولین کشور در مورد این سرمایه خدادادی آنست که از این منابع درست استفاده نمایند و در استفاده از آنها اسراف و تبذیر نکنند و آینده نگر باشند و از این سرمایه عظیم در توسعه کشور استفاده کنند.

اسلام درباره حفظ این منابع دستورات قاطعی دارد از جمله پیامبر اعظم ص فرمود:

دختان را آتش نزنید! درختان میوه را قطع نکنید! مزرعه ها را نسوزانید! {بحار ج 19 ص 177}

مقام معظم رهبری در این رابطه فرموده اند:

"پیام من به همه مردم عزیز ایران این است که درختکاری، ایجاد فضای سبز، حفاظت از محیط زیست، حفظ جنگل ها و دیگر منابع حیاتی کشور را یک وظیفه اسلامی، انقلابی، وجدانی و انسانی به حساب آورند."

در این جزوه نکاتی درباره مسائل مختلف منابع طبیعی کشورمان گردآوری شده که امید است بعنوان یک کار فرهنگی کوچک مورد استفاده قرار گرفته و مثمر ثمر باشد.

منابع طبیعی در آیات و روایات

- 1- (وَ أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ)؛ (27)
و از آسمان آبی فرو فرستادیم و در آن (زمین) از هر نوع (گیاه) نیکویی رویانیدیم.
- 2- (وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ)؛ (28)
و برای شما از آسمان آبی فرو آوردیم و به وسیله آن باغ‌های سرورانگیز رویانیدیم.
- 3- پیامبر صلی الله علیه و آله: النَّظَرُ فِي ثَلَاثَةِ أَشْيَاءٍ عِبَادَةُ: النَّظَرُ فِي وَجْهِ الْوَالِدَيْنِ وَ فِي الْمُصْحَفِ وَ فِي الْبَحْرِ؛ (29)
نگاه کردن به سه چیز عبادت است: به صورت پدر و مادر، به قرآن و به دریا.
- 4- پیامبر صلی الله علیه و آله: لَا تُحْرِقُوا النَّخْلَ وَ لَا تُغْرِقُوا بِالْمَاءِ وَ لَا تَقْطَعُوا شَجَرَةً مُثْمِرَةً وَ لَا تُحْرِقُوا زَرْعاً لِأَنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ لَعَلَّكُمْ تَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ؛ (30)
نخل را نسوزانید و آن را در آب غرق نکنید. درخت بارور را قطع نکنید و زراعت را به آتش نکشید؛ زیرا شما نمی‌دانید، شاید در آینده به آن نیازمند شوید.
- 5- امام علی علیه السلام: النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ نُشْرَةٌ؛ (31)
نگاه کردن به سبزه موجب شادابی است.
- 6- امام صادق علیه السلام: لَا تَطِيبُ السُّكْنَى إِلَّا بِثَلَاثٍ: الْهَوَاءِ الطَّيِّبِ وَ الْمَاءِ الْغَزِيرِ الْعَذْبِ وَ الْأَرْضِ الْخَوَّارَةِ؛ (32)
زندگی با سه چیز خوش می‌شود: هوای پاک، آب فراوان گوارا و زمین نرم و سست (آماده زراعت).

7- امام صادق علیه السلام: النَّشْوَةُ فِي عَشْرَةِ أَشْيَاءَ: الْمَشْيُ وَ الرُّكُوبُ وَ الْإِرْتِمَاسُ فِي الْمَاءِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ...؛ (33)

شادابی در ده چیز است: پیاده روی، (اسب) سواری، آب تنی (شنا) و نگاه کردن به سبزه... .

8- امام کاظم علیه السلام: ثَلَاثَةٌ يَجْلِينَ الْبَصَرُ: النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِي وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ؛ (34)

سه چیز دیده را روشنی می بخشد: نگاه به سبزه، نگاه به آب جاری و نگاه به صورت زیبا.

9- خداوند می فرماید: (أَفْرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ؕ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ)؛ (427)

آیا درباره آنچه می کارید اندیشیده اید؟ آیا شما آن را می رویانید یا ما؟

10- پیامبر صلی الله علیه و آله: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ أَوْ طَيْرٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ؛ (428)

هر مسلمانی درختی بنشانند یا کشته ای بکارند و انسان یا پرنده یا چارپایی از آن بخورد، برای او صدقه محسوب می شود.

11- پیامبر صلی الله علیه و آله: أُطْلَبُوا الرِّزْقَ فِي خَبَايَا الْأَرْضِ؛ (429)

روزی را از آنچه در زمین پنهان است، بجوید.

12- امام باقر علیه السلام: خَيْرُ الْأَعْمَالِ الْحَرثُ؛ (430)

بهترین کارها کشاورزی است.

13- امام صادق علیه السلام: الْكِيمِيَاءُ الْأَكْبَرُ الزَّرَاعَةُ؛ (431)

بزرگ ترین کیمیا، ثروت، کشاورزی است.

14- امام صادق علیه السلام: مَا فِي الْأَعْمَالِ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الزَّرَاعَةِ؛ (432)

در میان کارها، کاری محبوب تر از کشاورزی، در نزد خدای متعال نیست.

15- امام صادق علیه السلام: الزَّارِعُونَ كُنُوزُ الْأَنْامِ؛ (433)

کشاورزان گنج های مردمانند.

16- پیامبر صلی الله علیه و آله: مَنْ نَصَبَ شَجَرَةً وَ صَبَرَ عَلَى حِفْظِهَا وَالْقِيَامِ عَلَيْهَا حَتَّى تُثْمِرَ كَانَ لَهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ يُصَابُ مِنْ ثَمَرِهَا صَدَقَةٌ عِنْدَ اللَّهِ؛ (485)

هر کس درختی بکارد و در نگهداری آن بکوشد تا میوه دهد، در برابر هرچه از آن میوه به دست آید، پاداشی نزد خدا خواهد داشت.

17- پیامبر صلی الله علیه و آله: إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَ فِي يَدِ أَحَدِكُمْ فَسِيلَةٌ، فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَقُومَ حَتَّى يَغْرِسَهَا، فَلْيَغْرِسْهَا؛ (486)

اگر قیامت فرا رسد و در دست یکی از شما نهالی باشد، چنانچه بتواند برنخیزد تا آن را بکارد، باید آن را بکارد.

18- پیامبر صلی الله علیه و آله: مَا مِنْ رَجُلٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ قَدْرَ مَا يَخْرُجُ مِنْ ثَمَرِ ذَلِكَ الْغَرْسِ؛ (487)

هر که نهالی بکارد، خداوند به مقدار میوه‌ای که از آن درخت به دست می‌آید، در نامه اعمال او پاداش می‌نویسد.

19- امام صادق علیه السلام: لَا تَقْطَعُوا الثَّمَارَ فَيَبِغِثَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ الْعَذَابَ صَبًّا؛ (488)

درختان میوه را قطع نکنید که خداوند بر شما عذاب فرو می‌ریزد.

20. امام صادق علیه السلام: اِزْرَعُوا وَ اغْرِسُوا وَاللَّهُ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَجَلًا وَ لَا أَطِيبَ مِنْهُ؛ (489)

زراعت کنید و درخت بکارید که بخدا قسم هیچ عملی بزرگتر و پاک‌تر از آن نیست

21- و اسبغ نعمه ظاهرة و با باطنه (لقمان 20) (و فراوان کرد بر شما روزی های ظاهری و باطنی را)

این آیه شریفه به همه نعمات که به انسان ارزانی داشته شد اشاره می‌کند.

پدیده های رنگارنگ

22- و ما ذرالکم فی الارض مختلفا الوانه ان فی ذلک لایة لقوم یدکرون . (نحل 13)

(و در زمین برای شما چیزهای رنگارنگ آورده است و در این آیت و نشانه ای است برای مردم

هوشیار.)

هر آنچه را که در طبیعت به چشم می‌آید از نباتات و گیاهان و حیوانات از خشکی و دریا و دشت و

جنگل ، بخاطر رنگهای متنوع و زیبایی هر پدیده از پدیده های عالم به تنهایی نشانه ای از آیت های

الهی است . البته برای قومی که متذکر باشند و دائما خود را در محضر قدرتی ببینند که همه این موجودات را آفریده است .

شگفتی های جهان ارزاق در طبیعت

23- و ما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها (هود6)

(هیچ جنبنده ای در زمین نیست الا اینکه روزی او به عهده خداوند است .)

اگر در نظام ارتزاق موجودات مختلف از منابع طبیعی دقت و اندیشه شود نکات جالب و شگفت انگیزی از قوت خداوندی بر ما روشن می گردد.

تنفس برگها و پوستهای درختان و گیاهان

بیش از صد هزار نوع از انواع گیاهان شمارش شده است . آیا تا به حال فرصت کرده اید که برگ سبز درختان را موارد مطالعه دقیق قرار دهید؟ ظاهر برگها دارای صفحات صاف و یکپارچه می باشند ولی با کمی دقت متوجه خواهید شد که برگها دارای ساختمان عجیبی هستند که اگر زیر میکروسکوپ قرار بگیرند حدود چهار صد هزار روزنه با چشم مسلح دیده می شوند که این تعداد روزنه ها موظفند هوا را وارد برگها کنند تا عمل تنفس درخت صورت گیرد. و همینطور بشره و پوست ساقه های جوان ، دارای روزنه هستند تا در جذب هوا کمک کنند.

برگها و پوستهای درختان و گیاهان هوا را جذب کرده و وارد اندامهای درختان و گیاهان می کنند. و از طرفی آبهای اضافی از کنار برگها خارج می شوند. چرا که آب به وسیله ریشه ها جذب شده و با توجه به نیروی جاذبه زمین که هر چیزی را به سمت پایین می کشد، ولی آب از ریشه های درختان و گیاهان به سمت بالا حرکت می کند و تا چندین متر بالا رفته تا خود را به برگها و میوه ها برساند و این در حالی است که بعضی از درختان ده ها متر ارتفاع دارند. خداوند کریم ساختمان تغذیه گیاهان را به گونه ای طراحی نموده که بر خلاف نیروی جاذبه آب را به وسیله ریشه ها به سمت ساقه ها و میوه ها و برگها می کشاند و آب اضافی و زائد را از روزنه های کنار برگ گیاه خارج می سازد. آفرین بر خالق هستی که اینگونه سیستم تغذیه گیاهان و درختان را آفریده است .

برگ درختان سبز در نظر هوشیار

هر ورقش دفتری است از معرفت کردگار

24- قال علی علیه السلام: إذا تم العقل نقص الكلام، ومما یزید فی العمر ترک الاذی وتوقیر الشیوخ، ووصله الرحم، وأن یحترز عن قطع الاشجار الرطبة إلا عند الضرورة، {بحار الأنوار / جزء 73 / صفحه [319]}

آقا امیرالمونین علی ع فرمود: از جمله عوامل زیاد شدن عمر آدمی، دوری کردن از قطع درختان خرما است مگر ضرورتی پیش بیاید.

25- الإمام الصادق (علیه السلام): لا تقطعوا الثمار فیبعث الله علیکم العذاب صبا (الكافی: 5 / 260 /)

درختان میوه را قطع نکنید که در غیر اینصورت عذاب بر سرتان نازل می گردد

26- امام صادق ع فرمود: خداوند درخت را برای انسان آفرید لذا باید انسان درخت بکارد و آن را آبیاری کند و در حفظ آن بکوشد. {بحار ج 3 ص 86}

اسلام و محیط زیست و منابع طبیعی

در دین مبین اسلام توجه زیادی به محیط زیست و منابع طبیعی و حفاظت از آن و تاءکید زیادی بر آباد کردن زمینهای بایر، درختکاری، پاکیزه نگه داشتن نه‌رها و آلوده نکردن آبها شده است. در احادیثی که از حضرت رسول اکرم ص نقل شده است، آن حضرت سفارش به آباد کردن زمینهای بایر و درختکاری فرموده اند:

الارض ارض الله، و العباد عباد الله، من احيا مواتا فیهی له

زمین، زمین خداست و بندگان، بندگان خدا هستند هر که زمین مرده ای را آباد کند متعلق به او می باشد.

در حدیث دیگری پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله توصیه به درختکاری نموده اند و درخت را به عنوان یک باقی صالحات برای انسان دانسته اند که هر کس از ثمره آن درخت استفاده کند برای کسی که درخت را کاشته است صدقه ای محسوب می شود.

من غرس غرسا لم یاءکل منه آدمی و لا خلق من خلق الله الا کان له صدقه

هر که درختی بکارد هر بار که انسانی یا یکی از مخلوق خدا از آن بخورد برای وی صدقه ای محسوب می شود. یا در جای دیگر می فرمایند:

ما من رجل یغرس غرسا الا کتب الله له من الاجر قدر ما یخرج من ثمر ذلک الغرس¹

هر که درختی بنشانند خدا به اندازه میوه ای که از آن درخت برون می شود پاداش برای وی ثبت کند.

در رابطه با اهمیت درختکاری و گسترش فضای سبز حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله تا بدانجا سفارش نموده اند که اگر رستاخیز به پا شود و در دست شما نهالی باشد باید اگر می توانید آن را بکارید. این فرمایش نشان دهنده این مطلب است که چقدر ما باید محیط زیست توجه داشته باشیم و در این رابطه کوشش کنیم.

طبیعت

خداوند تبارک و تعالی همه نیازهای بشر را در آسمان و زمین به ودیعت نهد از آن جمله معادن را آفرید و آن را در درون زمین و در دل کوهه تعبیه کرد تا انسان برای دستیابی به آن تلاش کند و به انسان معادن کوهستانها و صدفهای دریا و آنچه از سیم و زر ناب و مروارید غلطان و دانه‌های مرجان در درون خود دارند بخشیده است.

لو وهب ما تنفست عنه معادن الجبال و ضحكت عنه اصداف البحار من فلز اللجين و العقیان و نثاره الدرر و حصید المرجان ما اثر ذالك فی جوده. - **خطبه: 91** نهج البلاغه

هر چه را که از معادن بیرون می‌آید یا هر چه را که از خنده صدفهای دریا حاصل می‌شود از سیم و زر ناب و مرواریدهای غلطان اگر همه را ببخشد در جود و بخشش او اثر نکند. محمد عبده درباره این سخن امام می‌فرماید: امام علیه‌السلام تعبیرهای نو و تازه‌ای را به کار می‌گیرد از آن جمله وقتی معادن شکافته می‌شوند و گوهرهایی را بیرون می‌دهند به نفس کشیدن تعبیر می‌کند زیرا وقتی که زمین مواد گداخته درون خود را به بیرون می‌ریزد گویی که نفس می‌کشد یا باز شدن دهان صدف را به خندیدن تعبیر می‌نماید. - **محمد عبده: شرح نهج البلاغه، ص 212.**

- سپس آبها را جاری ساخت و آن را سرچشمه حیات قرارداد.

فلما سکن هیج الماء من تحت أکنافها و حمل شواہق الجبال الشمخ البذخ علی أکتافها، فجر ینابیع العیون من عرائین أنوفها و فرقها فی سهوب بیدها و أخاذیدها و عدل حرکاتها بالراسیات من جلامیدها و ذوات الشنا خیب الشم من صیا خیدها

وقتی هیجان آب در گوشه و کنار زمین آرام گرفت کوههای بلند سر به فلک کشیده را بر دوش زمین نهاد سرچشمه‌های آب را بر فراز کوهها شکافت و در بیابانها و زمینهای هموار جاری ساخت و حرکت زمین را با کوههای پر صخره و کوههای سر برافراشته و استوار تنظیم کرد. - **خطبه 91**

سپس به نقشی که آب در زندگی انسانها دارد می‌پردازد و می‌فرماید:

وَأعد الهواء متنسما لساکنها، و هوا را آماده ساخت تا بر ساکنین زمین بوزد.

چشمه‌ها را در بلندیها شکافت تا مهمترین ابزار کشاورزی را در اختیار انسان قرار دهد.

ثم لم يدع جرز الارض التي تقصر المياء عن دوابيها و لا تجد جداول الانهار ذريعة الى بلوغها حتى
أنشأها ناشئة سحاب تحيي مواتها و تستخرج نباتها

سپس زمینهای خشک و بی آب و علف را که آب چشمه به بلندیهای آن نمی‌رسید جوی‌ها راهی
برای رسیدن آنها نداشتند و انگذاشت بلکه ابری آفرید تا زمین مرده را زنده گرداند و گیاهانش را
برویاند. - **خطبه‌ها: 91**

- آنگاه امام علیه‌السلام به توصیف گردش آب در طبیعت و تاثیر آن در زندگی می‌پردازد:
فلما أَلَقْتُ السَّحَابَ بَرَكَ بَوَانِيهَا وَ بَعَاكَ مَا اسْتَقَلَّتْ بِهِ مِنَ الْعَبَاءِ الْمَحْمُولِ عَلَيْهَا وَ أَخْرَجَ بِهِ مِنْ هَوَامِدِ
الْأَرْضِ النَّبَاتَ وَ مِنْ زَعْرِ الْجِبَالِ الْأَعْشَابَ عَهِيَ تَبْتَهَجُ بَزِينَةَ رِيَاضِهَا وَ تَزْدْهِى بِمَا أَلْبَسَتْهُ مِنْ رِيطِ
أَزَاهِيرِهَا وَ حَلِيَّةٍ مَا سَمَطَتْ بِهِ مِنْ نَاضِرِ أَنْوَارِهَا وَ جَعَلَ ذَالِكَ بَلَاغًا لِلْأَنْامِ وَ رِزْقًا لِلْأَنْعَامِ

وقتی که ابر چون شتری که سینه خود را بر زمین می‌گذارد در هوا گسترده شد و بار سنگین باران را
که با خود داشت بر زمین نهاد از سرزمین‌های بی گیاه روید و در جای جای کوهها علف تازه سر بر
آورد و زمین به زیور مرغزارهای خود شاد گردید و از جامه‌های نازک و نرم که از شکوفه‌های تازه
بر تن کرده بود به خود بالید این همه را روزی مردمان و رزق چهارپایان قرار داد. - **خطبه‌ها: 91**
چه زیبا و دل‌انگیز است این توصیف که حقایق علمی را با وصفی ادیبانه بیان می‌کند و منافع حیاتی
رودها چشمه‌ها گیاهان و درختان را در کنار لذت روحی می‌آورد که انسان از مشاهده این مناظر
جذاب که دست طبیعت آنها را در کنار هم قرار داده می‌برد این ابرها با بار گران آب در هوا گسترده
می‌شوند چون شتری که با بار سنگین که سینه خود را به زمین می‌نهد و قطعات ابر چون پستان شتر
که از خود شیر می‌دهد باران فرو می‌ریزد.

آبهای باران در دره‌ها به راه می‌افتد و از آن رودها و جویبارهای کوچک جریان می‌یابد. و چیزی
نمی‌گذرد که زمین مرده و بیجان حیاتی دوباره می‌یابد و بوی خوش زندگی از آن به مشام می‌رسد.
درختان در دشتها و گیاهان در کوهها سر بر می‌آورند تا انسان و حیوان از آن استفاده کنند و در این
لحظات است که انسان به تماشای این مناظر زیبا می‌نشیند مرغزارهایی که سراسر زمین را می‌پوشاند
گلها که قطره‌های باران را در آغوش می‌کشند و زلال درخشان آب که در فرو دست‌ها جاری

می‌گردد گویی طبیعت به زیور روشنی از گیاه و آب و خاک آراسته گشته است رنگهای سبز و آبی و زرد دست به دست هم دادند تا مناظر دل‌انگیز بیافرینند چه چشم انداز زیبایی همه جمع شده‌اند تا انسان از آنها بهره‌مند شود؛ آری طبیعت با مناظر زیبایش انسان را به سوی خود می‌کشد تا تلاش کند و روزی خود را از طبیعت برگیرد.

بدین ترتیب رنگها و تصویرها انسان را به کار و تلاش و می‌دارد تا؛ غ شیرین‌ترین لحظات عمر خویش را در آغوش این مناظر دلربا سپری کند به استخراج معدن پردازد زمین را شخم کند نه‌ری را بشکافد و یا گیاهی را کشت کند.

سوالی که پس از اینها به ذهن می‌رسد آن است که آیا این منابع برای انسان کافیست؟
امام علیه‌السلام پس از آنکه نعمت‌های خداوند بر بندگانش را یکی پس از دیگری می‌شمرد می‌فرماید:

ما أثر ذالك في جوده ولا أنفدسعه ما عنده ولکان عنده من ذخایر الأنعام مالا تنفده مطالب الا نام
لأنه الجواد الذی یغیضه سوال السائلین و لا یبخله الحاح الملحین

او هر چه ببخشد در بخشندگی او اثری نمی‌گذارد و از خزانه گسترده او نمی‌نکاهد اندوخته نعمتها در نزدش به اندازه‌ای است که درخواست، جود او را نخشکاند و اصرار آنان در طلب، او را به تنگ نظری نکشاند. - **خطبه‌ها: 91**

آری پاک و منزّه است خداوندی که نعمتهایش در شمار نمی‌آید هر چند درخواست و خواهش
بندگان تکرار شود

درختان از مهمترین سرمایه های منابع طبیعی

درخت یکی از زیباترین مظاهر خلقت و جلوه ای از تجلیات آفریدگار عالم است

درخت نماد آبادانی و شاخص سبزی و خرمی و مظهر زندگی و باعث تلطیف هوا و موجب آسایش و رفاه مردم و صفا و پاکی طبیعت می باشد

در دین مقدس اسلام، بنابر آیات و روایات و سیره معصومین (ع) می توانیم به نقش و اهمیت این نعمت و موهبت عظیم پروردگار عالم پی ببریم

.

بسیاری از پیامبران و امامان معصوم (ع) ما کشاورز و باغدار بودند و خود با دست خود به کاشت و برداشت درختان اقدام می کردند و به این وسیله در عمران و آبادانی زمینی که خداوند به آن امر فرموده، اهتمام می ورزیدند، مثلاً حضرت علی ع چند نخلستان به دست خود احیاء فرمود و امام باقر ع از کشت و زرع حتی در گرمای تابستان ابائی نداشتند.

پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) نیز علاوه بر دامداری و تجارت، به کشت درختان و زراعت اقدام می فرمود و در حفظ درختان، حتی در جنگ با دشمنان و اشغال سرزمین آنها، به سربازان اسلام تاکید می فرمود

فواید درخت و درختکاری

برای پی بردن به اهمیت درخت و درختکاری و نقش آنها در حفظ طبیعت و زندگی انسان، تعدادی از فواید آن را برای شما بیان می کنیم

طبیعت بدون درخت، ناموزون و زشت می گردد. وجود جنگل و درخت در صحنه طبیعت و زندگی انسان، باعث زیبایی، شادی، سبزی، آسایش، رفاه، صفا، پاکی و طراوت می شود

درختان نبض زمین هستند و مایه حیات انسان و حیوان و حتی بعضی از گیاهان، زیرا درختان با جذب گازهای سمی از جمله دی اکسید کربن و تولید اکسیژن که یکی از اساسی ترین نیازهای حیات انسان و حیوان است، باعث دوام حیات انسان و سلامت چرخه طبیعت می شوند. کمبود درختان و تخریب و نابودی جنگل ها به ویژه در این عصر دود و زندگی ماشینی، موجب انقراض نسل انسان و حیوان خواهد شد.

مصرفی برگ و شاخه های درختان بخش مهمی از تغذیه حیوان و گاه انسان را فراهم می سازند و در تولید گوشت انسان (با تغذیه دام ها از گیاهان) نقش اولیه را دارند.

میوه بسیاری از درختان مورد استفاده انسان و حیوان است، به طوری که می تواند در تغذیه انسان و تأمین ویتامین در دستورات پزشکی و حتی دینی توصیه های مورد نیاز او تأثیر به سزایی داشته باشد. در فواید گیاه و گیاه خواری های زیادی شده است.

چوب درختان در صنایع چوب بُری و تأمین بخش مهمی از وسایل مورد نیاز زندگی انسان نقش اساسی دارند.

نقش مهمی داشته باشند درختان می توانند در جلوگیری از فرسایش خاک کشاورزی و مفید زمین در هنگام سیل

درختان در تغییر و تبدیل آب و هوا و اعتدال آن نقش به سزایی دارند. تشکیل جنگل و توسعه آن، نه تنها تأثیر اساسی در روند آب و هوا دارد، بلکه در حشر و نشر پرندگان، چرندگان و دیگر حیوانات اهلی و وحشی و نهایتاً تعادل در چرخه طبیعت نقش ارزنده ای دارد.

سایه و ریشه ی درختان، در حفظ و رشد گیاهانی که نمی توانند ریشه ی خود را برای جذب آب به اعماق زمین بفرستند و یا طاقت تحمل تابش مستقیم نور خورشید را به ویژه در فصل گرما و تابستان ندارند و یا نمی توانند در مقابل باد و باران های تند مقاومت نمایند، تأثیر به سزایی دارند.

در فصل پاییز کشاورزان، باغداران و گل و گیاه کاران از کود ساخته شده از انبوه برگ درختان استفاده لازم را می نمایند.

در پاییز، انبوه برگ ریخته شده از درختان می تواند «ابرکود» متراکمی بسازد که هوموس یا سیاخاک (گیاخاک) نامیده می شود. این ماده خاصیت «گلوئیدی» دارد و نگهداری آب توسط خاک را افزایش می دهد. هوموس، مواد

معدنی خاک را نیز جذب می کند و از هرز رفتن آنها جلوگیری می نماید. لذا هوموس را با خاک مخلوط می کنند تا مواد مغذی ضروری برای رشد گیاه را تأمین نماید

بسیاری از درختان از قدیم الایام، در صنعت داروسازی و عطاری و حتی به دست آوردن نوعی چسب مورد استفاده قرار می گیرند، مثلاً بهترین ماده ضد عفونی کننده از برگ درخت سدر و [سنجد](#)، بهترین رنگ مو از درخت در کارگاه هایی که می حنا، بهترین مواد خوشبو کننده از چوب درخت عرعر و بهترین نوع عطر برای رفع [خستگی](#) خواهند ظرفیت تولیدی شان را بالا ببرند، از درخت سرو به دست می آید {490}

منابع طبیعی، سرمایه کشور

درآمدهای عمومی، نعمت های خدادادی و آن چه به وسیله غلبه بر دشمنان در جنگ ها، نصیب دولت اسلامی می شود، همگی، جزو منابع مالی حکومت محسوب می گردد.

در وصیت حضرت علی علیه السلام به فرزندان، که توصیه به استفاده از نخل ها و تلاش در راه زیاد کردن آن ها و پرهیز از قطع آن ها است و تاءکید می کند که فقط از ثمرات آن استفاده کنید، می توان استفاده کرد که نعمت های خدادادی و منابع طبیعی، تنها متعلق به نسل حاضر نیست، بلکه مربوط به همه بندگان خدا در نسل های آینده نیز هست و از وظایف مهم حکومت ها، حفظ و حراست این منابع، برای استفاده آیندگان است.

در صورتی که از این منابع طبیعی خود بتوانیم با مدیریت کامل و صحیح و منظم استفاده کنیم و تمام امکانات خود را در جاده شکوفا ساختن استعدادها و بهره برداری مرتب و فعال از نعمت های خداداد به کار بیندازیم، نه تنها فقر و بیکاری و دیگر مشکلات و مضیقه های اقتصادی را از میان بر می داریم، بلکه اسلامی در ابعاد نظامی و سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی خواهد بود.

موضوعی که همواره باعث نگرانی است، تغییر وضع یا انهدام اکوسیستمها می باشد. دخل و تصرف در اجتماع گیاهی در گذشته، قرن ها، بلکه هزاران سال طول می کشید، اما در حال حاضر با افزایش جمعیت و پیشرفت تکنولوژی، دگرگون سازی اکوسیستمها و تباه کردن محیط زیست در زمانی کمتر از یک دهه صورت می گیرد.

از مجموع بیش از 6 میلیون هکتار زمینهای جنگلی شمال کشور کمتر از 1/5 میلیون هکتار آن باقی مانده است. مراتع، بیابانها و کوهها نیز به عنوان منابع طبیعی تاءمین کننده علوفه و سوخت بی رحمانه مورد بهره برداری غلط قرار می گیرند و فرسایش حاصل از باد و باران، بادرویی خاک، طوفان شن و انباشته شدن توده های ماسه بر روی هم، سرانجام، دگرگونی ژرفی را پدید خواهد آورد. اگر

برای معکوس کردن و تغییر جهت کامل این فرایند اقدامی صورت نگیرد، دورنمای وضع آینده عبارت خواهد بود از:

معدوم شدن بخش عمده گیاهان و درختان و در نتیجه ، کاهش گونه های گیاهی و حیوانی .
 فرسایش خاک ، بروز سیلاب و طوفان شن و نابودی آبادیها و گسترش سرطانی شهرها و تشدید
 آلودگیهای محیط انسانی .توزیع نامتعادل و تراکم بیش از حد جمعیت ، گسترش مهاجرت ، رشد بی
 رویه شهرها، کاهش کیفیت زیستی ، استفاده از تکنولوژی غیر ضرر و استفاده نامناسب از زمینها،
 بدون توجه به شرایط اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی ، معضلاتی را پدید می آورد که پیچیدگیهای
 آن روز به روز قلمرو وسیعی را در بر می گیرد؛ بنابراین برای حفظ و بهره وری مستمر از منابع طبیعی
 و افزایش کیفیت زیستی از یک سو، و به منظور کنترل و نظارت مستمر و هماهنگ بر کلیه فعالیتهای
 جاری در سرزمین ، از سوی دیگر، تدوین برنامه های جامع با ملحوظات زیست محیطی امری الزامی
 و ضرور به شمار می رود.

راهکار حفظ منابع طبیعی

1- اصلاح الگوی مصرف مهمترین راه حفظ منابع طبیعی

همه نعمتهای الهی در کره زمین در دست بشریت امانت هستند که باید در حفظ و حراست این امانتها تلاش و مجاهدت کرد. مخصوصا با دوری از اسراف و تبذیر می توان امانت دار خوبی بود.

در حدیثی می خوانیم ، پیامبر (ص) از راهی عبور می کرد. یکی از یارانش ، به نام سعد، مشغول وضو گرفتن بود و آب بسیار می ریخت . فرمود: چرا اسراف می کنی ای سعد؟! عرض کرد: آیا در آب وضو نیز اسراف است ؟ فرمود: آری ، هر چند در کنار نهر جاری باشی ()

بی گمان نعمت ها و مواهب موجود در زمین ، برای ساکنانش کافی است ، اما به یک شرط و آن ، این که بیهوده به هدر نرود، بلکه به صورت صحیح و معقول و دور از هر گونه افراط و تفریط مورد بهره گیری قرار گیرد. این نعمت ها، نامحدود نیست تا با بهره گیری نادرست ، آسیب نپذیرد. آن روز- ارقام و آمار، همچون امروز دست انسان ها نبود، اسلام ، هشدار می داد که در بهره گیری از مواهب خدا در زمین ، اسراف و تبذیر نکنند. ()

محدودیت منابع طبیعی و لزوم صرفه جویی

دنیای امروز، که به محدودیت منابع طبیعی پی برده است ، سخت به این موضوع توجه کرده است تا آن جا که از همه چیز استفاده می کند: از زباله ، بهترین کود را می سازد، از تفاله ها، وسایل مورد نیاز را و حتی از فاضلاب ها پس از تصفیه ، آب مناسب برای آبیاری پدید می آورد

همه نیازمند منابع طبیعی

تمام موجودات زنده کره زمین ، مانند انسان ، در پرتو سنن ثابت الهی و قوانین محکم نظام آفرینش زندگی می کنند و برای ادامه حیات خویش از منابع طبیعی استفاده می نمایند، با این تفاوت که

انطباق نبات و حیوان با قوانین خلقت ، متکی به رویه و محاسبه عقلی نیست و در کارهای دقیقی که در برنامه زندگی خود انجام می دهند، آزادی و آگاهی ندارند، بلکه اعمال آنها ناشی از الهام فطری و در چهارچوب هدایت تکوینی خداوند است و قلم توانای تقدیر، مسیر حیاتشان را به صورت کشش های طبیعی و تمایلات غریزی تعیین نموده است . همچنین بهره برداری آن ها از منابع خلقت ، بر اساس همان هدایت تکوینی اندازه گیری شده و دارای حدود معینی است ، ولی انسان بر اثر دارا بودن عقل و هوش ، در صحنه پهناور زندگی آزادی عمل دارد و می تواند در پرتو خرد و درایت ، که بزرگ ترین عطیه الهی است ، خویش را با قوانین مختلف نظام آفرینش منطبق کند و با استفاده از منابع سرشار طبیعت ، چهره زندگی خود را دگرگون سازد و هر روز یک قدم در راه تعالی و تکامل پیشروی کند.

به عبارت دیگر، نبات و حیوان مقهور و مسخر دست طبیعت اند و قادر نیستند از مرز محدود زندگی قدمی فراتر بگذارند. اما در مورد انسان قضیه برعکس است . خداوند، طبیعت را مسخر و مقهور بشر ساخته است و او را بر آب و خاک ، نبات و حیوان و تمام موجودات روی زمین حاکم و فرمانروا قرار داده و از وی خواسته است که عقل و فکر خود را به کار اندازد و با سعی و عمل ، از تمام ذخایر طبیعی بهره برداری کند. کره زمین را آباد سازد و موجبات بهزیستی خود را از هر جهت فراهم آورد.

(الم تر ان الله سخر لكم ما فی الارض .) (حج 65)

ای بشر آیا ندیدی که خداوند تمام آن چه را که در کره زمین است مسخر و مقهور تو ساخته است ؟
(هو انشاکم من الارض و استعمر کم فیها)

2-دومین راهکار حفظ منابع طبیعی، اجرای برنامه های فنی و کارشناسی شده است که از جمله آنها:

1 - تلاش در حفظ و توسعه منابع طبیعی تجدید شونده نظیر آب و خاک و هوا، جنگل و مرتع ، پوشش زراعی ، حیات وحش و آبزیان .

2 - شناسایی مراکز، تاءسیسات و عوامل نابود کننده و آلوده کننده محیط زیست و جلوگیری از فعالیت آنها.

3 - شناسایی و سازماندهی و به کارگیری نیروهای متخصص برای جلوگیری از نابودی منابع مهم ملی .

4 - مبارزه مستمر برای جلوگیری از گسترش کویر و از میان بردن جنگلها و منابع طبیعی به صورت از سوی اشخاص حقیقی و حقوقی ، از طریق قانونی و با اعمال نظارت عمومی بر اساس اصول قانون اساسی .

5 - تبلیغ و ترویج فرهنگ درختکاری و توسعه منابع طبیعی تجدید شونده .

6 - انجام عملیات آبخیزداری در سطوح مختلف و همچنین نهال و بوته کاری پشت سدهای بزرگ برای جلوگیری از جمع شدن گل و لای پشت سدها.

با مطالعه در وضعیت زندگی کنونی بشر و با بررسی دقیق منابع طبیعی و ذخایر موجود در زمین و محاسبه استعداد انسان و محاسبه مقدار مصرف زائد و مسرفانه و تجملی در اجتماعات مختلف بشری به سه اصل دست می یابیم :

1. منابع طبیعی و ذخایر زمین این استعداد را دارد که پاسخگوی مجموعه نیازهای انسانها باشد (در هر مقوله از مقولاتی که در زندگی بدانها نیازی هست)، و کمبودها را برطرف سازد و آدمیان را به رفاه و آسایش و تأمین معاش برساند.

2. محاسبه مقدار مصرف تجملی و مسرفانه اجتماعات بشری () ، روشن می سازد که اگر این اسرافکاریها و شادخواریها به صورتی درست و اصولی مهار گردد، و با انضباط و قانونی سازش ناپذیر جلو عیاشی و ریخت و پاشهای زاید گروه اشراف رفاه طلب و شادخوار گرفته شود، نیازهای کل بشریت برآورده می شود و زندگی همگان در روی زمین تأمین می شود. {491}

3- **سومین راهکار از طریق فرهنگ سازی است.** از رسانه ها، تربیون ها و منابر و مواعظ علما و دانشمندان در جهت آگاه سازی اقشار مختلف مردم نسبت به اهمیت منابع طبیعی بخصوص درختان و جنگل ها ، استفاده شود.

ائمه محترم جمعه و روحانیت نقش مهمی در آگاه سازی مردم و نصیحت کردن کسانی که از مضرات تخریب منابع طبیعی آگاه نیستند، دارند.

باید به کسانی که درختان را برای درست کردن ذغال می برند بگوئیم که غذائی که با این ذغال درست می شود اشکال شرعی دارد. زیرا قوانین کشوری همان اهمیت قوانین شرعی را دارند.

پس باید حرمت قوانین را در مورد حفظ جنگل ها و درختان رعایت کنیم و بجای انجام گناه تخریب واز بین بردن درختان، ذغال و چوب مورد نیاز را از بازار تهیه کنیم که حساب و کتاب آخرت بسیار سخت تر از حساب و مشکلات دنیوی است.

متأسفانه دیده شده که برای عزاداری محرم بخاطر اینکه می خواهند گل بر سر بگیرند، تعدادی از درختان را قطع می کنند و با آنها آتش درست می کنند تا از سرما درمان بمانند و بتوانند به این رسم گل بر سر کردن درست عمل کنند. در حالی که همانطور که هدف باید مقدس و بی عیب و نقص باشد باید راه و ابزارها و وسایل هم بی عیب و نقص باشد نمی توان کرد و صدقه داد. نمی توان درختهای جنگل و کوهها را قطع کرد و با آن به رسمهای عزاداری جامه عمل پوشاند.

البته مسئولین هم باید ابزارهای لازم را برای عزاداران از قبل تهیه کنند تا بهانه ای وجود نداشته باشد. قبل از فرارسیدن ایام عزاداری از طریق رسان ها و نماز جمعه ها فرهنگ سازی شود و به مردم راه درست عزاداری کردن آموزش داده شود.

خیانت بعضی از حکام نسبت به منابع طبیعی ایران

یکی از حکامی که خیانتهای مختلف از جمله خیانت نسبت به منابع طبیعی کشورمان انجام داد، ناصرالدین شاه قاجار است که با عقد قرار داد رویت، خیانت بزرگی را مرتکب شد که نه تنها باعث تعجب دوستان بلکه باعث تعجب و حیرت بیگانگان از این خیانت بزرگ شد!

امتیاز رویت

در هیجدهم جمادی الثانی 1289 ق. قراردادی میان ناصرالدین شاه و نماینده بارون ژولیوس دورویت - سرمایه دار انگلیسی - به امضا رسید که در صورت اجرا تسلط کامل اقتصادی و به دنبال آن تسلط سیاسی انگلستان بر سرتاسر ایران برقرار می شد. این امتیاز که کشور را در اندک زمانی تحت استعمار بریتانیا قرار می داد، از نمونه های فوق العاده ای بود که می توان آن را کودتای اقتصادی نامید.()

کارگردان اصلی و بانیان پشت پرده در اعطای امتیاز، دو روشنفکر بی خرد بودند که به موجب غرب باوری و مطامع شخصی خویش، کشور را به سرایشی هلاکت و سقوط کشاندند. این دو خائن میرزا حسین خان سپهسالار (مشیرالدوله) و میرزا ملکم خان ناظم الدوله بودند که با اخذ رشوه کلان، زمینه اعطای تمام ثروت و منابع طبیعی و اقتصادی کشور را به اجانب فراهم کردند.

به موجب این قرارداد امضا شده، تاسیس راه آهن از دریای خزر تا خلیج فارس علاوه بر حق تصرف کلیه زمینهای واقع در مسیر، دایر کردن راه آهن شهری، بهره برداری از همه معادن، از جمله زغال سنگ، نفت و آهن و سرب، بهره برداری از جنگلهای ملی در سراسر مملکت و وصول انحصاری حقوق گمرکی و به طور خلاصه کلیه منابع ثروت ملی ایران به رویترواگذار شد. ((لرد کرزن)) این امتیاز را چنین توصیف می کند: ((... موقعی که متن قرارداد منتشر گردید، نفس اروپا از حیرت بند آمد، زیرا تا آخر تاریخ در صحنه معاملات بین المللی چنین امری سابقه نداشت که پادشاهی تمام ثروتهای زمینی، زیر زمینی و کلیه منابع طبیعی و پولی و اقتصادی کشورش را بدین سان مفت و دربست در اختیار یک سرمایه دار خارجی گذاشته باشد.)) گلشن ابرار ج 1

موانع توسعه منابع طبیعی

بانک جهانی در گزارشی با عنوان ((توسعه در جهان در سال 1996))، آمار سال 1996م را منتشر کرده است در این گزارش درباره زمینهای زیر کشت آمده است: از زمینهای زراعی تنها 11٪ زیر کشت رفته و از زمینهای غیر زراعی 26٪ بهره برداری شد اگر همه این زمینها به خوبی مورد بهره برداری قرار - گزارشی از توسعه در جهان در سال 1996م، ص 355. می گرفت، نیاز انسان به غذا تأمین می شد دلایل زیادی وجود دارد که مانع استفاده انسان از منابع می شود و در نتیجه فقر و تنگدستی در جوامع منتشر می گردد. در اینجا به موانع استفاده از منابع انسانی و طبیعی اشاره می کنیم.

مانع اول: بیکاری

است که در اثر آن بخش زیادی از افراد جامعه از شرکت در فعالیت اقتصادی باز می مانند و تولید کاهش می یابد و در نتیجه، درصد رشد جمعیت نسبت به تولید بالاتر می رود و این امر موجب فقر و تنگدستی می گردد که معمولاً از سه عامل ناشی می شود:

عامل اول: به خود افراد بر می گردد، زیرا بعضی از آنها به تنبلی و راحت طلبی عادت کرده اند اسلام این افراد را به کار و تلاش تشویق می کند و از آنان می خواهد که با قدم گذاشتن در صحنه کار و تلاش خود را از تنبلی و تن پروری رها سازند.

عامل دوم: شرایط و زمینه های کار است: گاهی شخص موقعیت کار پیدا نمی کند و هنگامی که سطح اقتصادی در جامعه پایین بیاید، بازار کار نیز کساد می شود و شخص علیرغم توانائی، فرصتی برای کار پیدا نمی کند.

روشی که اسلام برای حل این مشکل ارائه می دهد عبارت است از:

1- جلوگیری از ثروت اندوزی: امام علی علیه السلام می فرماید:

فلا یغرنک سواد الناس من نفسک و قد رأیت من کان قبلک ممن جمع المال

پس به بسیاری مردمان فریفته نشوی، که خود به چشم خود دیدی آن را که پیش از تو بود، مالها

اندوخت - **خطبه‌ها: 132.**

در همین خطبه می‌فرماید:

أما رأيتم الذين يأملون بعيدا و يبتون مشيدا و يجمعون كثيرا كيف أصبحت بيوتهم قبورا و ما جمعوا
بورا وصارت أموالهم للوارثين

آیا آن کسانی را که آرزوهای دور و دراز در دل داشتند و بناهای بلند و استوار بر می‌آوردند، و مال

فراوان گرد آورده بودند تباه گردید و اموالشان به میراث خوران رسید. - **خطبه‌ها: 132.**

سپس امام علیه‌السلام درباره بعضی از مردم که گوئی کسری و قیصرند، می‌فرماید:

من المال على المال فأكثر و من بنى و شيد و زخرف و نجد

و نیز آن کس که دارایی خود را گرد آورد، و همواره بر آن افزود و کاخهای استوار برآورد و آنها را

بیاراست و آرایه ساخت.)) - **نامه‌ها: 3.**

2- استفاده ثروت در راه خیر: اگر انسان مؤمن به مالی دست یابد، بهتر است که آن را در کارهای

خیر استفاده کند و درهای امید را به روی کسانی که، کار پیدا نمی‌کنند، بگشاید.

امام علیه‌السلام می‌فرماید:

((من بذل ماله جل؛ آنکه مالش را ببخشد، بزرگی بیند)) - **غور: 142/5.**

من بذل في ذات الله ماله عجل له الخلف

آنکه مالش را در راه خدا بذل و بخشش کند، مالش زود جبران گردد - **غور: 337/5.**

((خير الأموال ما أعان المكارم؛ بهترین مالها آن است که برای رسیدن بزرگیها یاریگر باشد))

3- در جستجوی کار بودن: اگر انسان در جایی کاری پیدا نکند می‌تواند به جای دیگر مسافرت کند

و با تحمل سختیها و دشواریها به خواسته خویش دست یابد، چون کار براحتی بدست نمی‌آید بلکه

باید در راه آن تلاش کرد و سختی‌ها را به جان خرید امام علیه‌السلام می‌فرماید:

((ركوب الأهل يكسب الأموال؛ سوار شدن بر مرکب خطر، مال و ثروت بدنبال آورد)) - غرر:

428/3

و به فرزندش امام حسن علیه السلام می فرماید:

((فاسع في كدحك و لا تكن خازنا لغيرك؛ سخت بکوش ولی گنج دیگران مباش)) - غرر:

94/4. که هماهنگ با این آیه قرآن است:

يا ايها الانسان انك كادح الى ربك كدحا فملاقيه

ای انسان تو در راه پروردگارت رنج فراوان می کشی، پس پاداش آن را خواهی دید. - انشاق: 6. عامل سوم: شرایط و اوضاع سیاسی است، گاهی ظلم سیاسی، موجب بروز شکاف اقتصادی در جامعه می شود و به تبع آن دو طبقه محروم و مرفه در جامعه بوجود می آید گاهی نیز اوضاع نابسامان امنیتی چون بروز جنگهای داخلی و نا آرامیها، فعالیت اقتصادی را دچار تزلزل می کند و در معرض خطر قرار می دهد در چنین اوضاعی تنها صلح و آرامش است که می تواند همه چیز را به حالت عادی برگرداند و وضعیت نابسامان اقتصادی را به ثبات و آرامش تبدیل کند از این رو امام علی علیه السلام به مالک اشتر می فرماید:

و لا تدفعن صلحا اليه و عدوك و لله فيه رضى فان فى الصلح دعة لجنودك و راحة من همومك و أمتنا لبلادك

اگر دشمنت تو را به صلح فراخواند، از آن روی متاب که خشنودی خدای در آن نهفته است، صلح سبب بر آسودن سپاهیان شود و تو را از غم و رنج برهاند و کشورت را امنیت بخشد. به همین جهت آرامش و امنیت از عوامل مهم به گردش در آوردن چرخ اقتصاد به شمار می آیند و همچنین از انگیزه های کار و تولید محسوب می شوند. مانع دوم: بیکاری پنهان

از نشانه ها و مظاهر عقب ماندگی اقتصادی آن است که کار آیی بخش کارگری در کشورهای در حال توسعه کمتر از کشورهای پیشرفته است لذا هنگامی که گفته می شود میانگین نیروی کار 50 درصد است. منظور آن نیست که همه این مقدار بطور کامل به کار می پردازد بلکه کار مفیدی را که یک کارگر در طول مدت کار روزانه انجام می دهد بسیار کمتر از توان کاری وی است این وضعیت

از چند عامل ناشی می‌شود:

1- عوامل طبیعی: قدرت و استعداد حاصلخیزی زمین، برنامه کشت موسمی را بر کشاورز تحمیل می‌کند لذا کشاورزان در موسم‌های خاصی به کشت می‌پردازند و سپس به انتظار فرا رسیدن موسم دیگر بیکار می‌مانند به عنوان مثال، در کشور ایران روزهای کار برای یک دهقان حدود 108 روز در سال است یعنی کمتر از 0/33 روزهای سال به کار اشتغال دارد در-

{ قره باغیان، مرتضی: اقتصاد رشد و توسعه ص 46. }

در کشورهای دیگر نیز کشاورزان چنین وضعی دارند ولی این مشکل قابل حل است و آن اجرای قانون احیای زمین است.

در نتیجه وقتی زمین برای کشت مساعد نباشد، کشاورز می‌تواند از زمینی دیگر استفاده کند و بدین ترتیب بیکار نخواهد ماند.

قانون احیای زمین از احکام مهم اقتصاد اسلامی است که رسول الله صلی الله علیه و آله وضع کرد و امیرالمومنین علیه‌السلام نیز از آن پیروی کرد، ایشان می‌فرماید:

من أحيى أرضاً ميتة من المسلمين فليعمرها وليود خراجها

هر کس از مسلمانان زمین مواتی را احیا کند باید آن را آباد نگه دارد و خراج آن را بپردازد -

وسایل الشیعة 143/2.

2- عوامل روانی: همیشه عده‌ای از کارگران هستند که کارآیی مطلوب ندارند، آنان در طول هشت ساعت کار، دو ساعت کار مفید انجام می‌دهند، و بقیه وقت خود را به تنبلی و کم کاری سپری می‌کنند اسلام تشویق می‌کند که شخص دست از کم کاری سهل انگاری بردارد؛ امام علیه‌السلام می‌فرماید:

((من أطاع التواني ضيع الحقوق؛ هر که در کارها سستی پیشه کند - کلمات قصار: 231.

حقوق خویش را تباه کرده است))

و امام علی علیه‌السلام درباره رسول الله می‌فرماید:

((فبلغ رسالات ربه غير و ان و لا مقصر او رسالت پروردگارش به جای - خطبه‌ها: 15.

آورد نه در آن سستی کرد نه کوتاهی)) لذا باید همه تلاش خود را به کار بندد تا کار مفید و ثمر بخشی را ارایه دهد.))

3- ضعف کارآیی: در بعضی از موقع ناتوانی و کم کاری از ضعف کارآیی فنی یا علمی ناشی

می‌شود یعنی شخصی از دانش فنی کافی در کار برخوردار نیست، در اینجا ارزش و نقش دانش و تجربه مشخص می‌گردد که تا چه اندازه می‌تواند در بالا بردن کیفیت کار و نیز رسیدن به کارآیی مطلوب، موثر واقع شود در کشورهای صنعتی اکثریت با کارگر باسواد و برخوردار از دانش فنی است تقریباً کارگر بیسواد وجود ندارد و کارگر غیر ماهر و غیر فنی در ردیف بیسوادان قرار دارد و اسلام از کارگر می‌خواهد که دانش بیاموزد و هر چه در توان دارد در این راه فرو گذار نکند امام علی علیه‌السلام می‌فرماید:

فان العامل بغیر علم کالسائر علی غیر طریق، فلا یزیده بعده عن الطريق الواضح الا بعدا عن حاجته -
خطبه‌ها: 53.

پس هر کس بدون علم دست به عملی زند، چونان کسی است که بیرون از راه گام می‌زند که هر چه بیشتر رود، بیشتر از مقصود دور گردد.))
درباره استفاده و بهره‌مندی کامل از وقت می‌فرماید:

فالیعمل العامل منکم فی ایام مهله قبل ارهاق أجله و فی فراغه قبل أوان شغله و فی متنفسه قبل أن یؤخذ بکظمه - **خطبه‌ها: 85.**

بر هر یک از شماست، که برای خدا کاری کند، در روزهایی که فرصتی هست، پیش از فرار رسیدن اجلش و در زمان آسودگی، پیش از گرفتار شدنش و به هنگامی که نفس تواند کشید، پیش از بند آمدنش.

و درباره کسب تجربه می‌فرماید:

و من التوفیق حفظ التجربة؛ تجربه اندوزی نشان پیروزی است. - **کلمات قصار: 202.**

مانع سوم: عدم آگاهی از منابع طبیعی

باید گفت که پاره‌ای از کشورها شناخت کاملی از امکانات مادی خود ندارند نباید از نظر دور داشت که خداوند سبحان برای هر ملتی نوعی نعمت قرار داده است، اینگونه نیست که ملتی فقیر و ملتی ثروتمند باشند، بلکه ملت ناآگاهست، یعنی از آنچه خداوند روزی او قرار داده بی‌خبر است و نیاز به مدت زمانی طولانی دارد تا وسایل علمی اش پیشرفت کند و بتواند منابع طبیعی خود را کشف کند به عنوان مثال کشورهای حاشیه خلیج فارس، دو قرن پیش، جز مشی خاک چیزی در اختیار نداشتند و

شاید بعضی از مردم از اینکه در چنین سرزمینی ساکن بودند، اظهار پشیمانی می کردند، از بدشانسی خود می نالیدند که چرا در چنین مکانی قدم به دنیا گذاشته اند. اما امروزه وضع به کلی فرق کرده است بنحوی که بعضی علاقه مند تابعیت یکی از این کشورها را بدست آورند از طرفی شاید امروز کسی باشد که از واقعیت تلخ کشور خود رنج ببرد ولی فردا با شنیدن صدای کارخانه ها و نیروگاهها که سراسر کشورش را پر خواهد کرد، به جنبش و پایکوبی خواهد پرداخت.

این روزها خبرگزاریها از قزاقستان خبر می دهند که مقدار قابل توجهی زغال سنگ که وزن آن به 200 میلیون تن می رسد در نزدیکی یکی از ایستگاههای راه آهن این کشور بدست آمده است که به راحتی قابل انتقال است.

اروپا نیز شش قرن پیش، سرزمینی عاری از تمدن بود و جیره خوار تمدن شرق، محسوب می شد اما ملت های اروپا نیز با پشت گذاردن شبهای ظلمانی جهل و نادانی، طبیعت پیرامون خود را شناختند و صخره های سخت را به انرژی تبدیل کردند و از آهن برج های سر به آسمان کشیده و وسایل حمل و نقل ساختند قرآن کریم نیز انسان را به سعی و تلاش تشویق می کند.

...وأمشوا فی مناكبها و کلوا من رزقه و الیه النشور،...

بر روی آن سیر کنید و از رزق خدا بخورید، چون از قبر بیرون آید به سوی او می روید. - **ملک:**

15.

امام علیه السلام نیز با الهام از قرآن، انسان را به سیر و سفر، سعی و تلاش از این طریق، تشویق می کند. می فرماید:

ما أجمل فی الطلب من ركب البحر للتجارة . - **کافی: 2/56/5**

چه زیباست که انسان برای طلب روزی، به دریا سفر کند و به تجارت پردازد.

و نیز می فرماید:

فانظروا الی مواقع نعم الله علیهم حین بعث الیهم رسولا فقعده علی طاعتهم و جمع علی دعوتهم ألفتهم، کیف نشرت النعمة علیهم جناح کرامتها؛ ص 6 و أسأل لهم جداول نعیمها ؛ - **خطبه ها: 234**

سپس این قوم را بنگرید، آنگاه که خداوند نعمتهای خویش به آنان ارزانی داشت و برایشان پیامبری

فرستاد و آنان را فرمانبردار آیین او نمود و به دعوت او پراکندگیهایشان را به یگانگی بدل کرد و نعمت بال کرامت بر سرشان بگسترد و جویبارهای خود را به سویشان روان داشت. در اینجا امام علیه السلام انسان را فرا می خواند تا چشم خود را در برابر نعمتهایی که خداوند به او ارزانی داشته؛ باز کند و منابع ضروری و حیاتی خود را در میان آنها جستجو کند. مانع چهارم: عدم بهره برداری درست از منابع

همانطور که گفتیم عدم وجود دانش فنی موجب می گردد که از منابع استفاده درست و مناسب صورت نگیرد زیرا کشورهای زیادی هستند که منابع طبیعی در اختیار دارند ولی علیرغم ثروتمندی، نیازمندند چون نمی توانند از این منابع به نحو احسن بهره برداری کنند. در نتیجه وجود منابع غنی مشکلی را حل نمی کند و چیزی را محقق نمی سازد و تأثیری نیز در پیشرفت ندارد زیرا پیشرفت آنگاه آغاز می شود که افراد جامعه به اهمیت این منابع آگاهی داشته باشند و برای دستیابی به آن تلاش و کوشش بخرج دهند و رد و هله دوم تأمین وسایل و امکانات کافی فنی است. - قره باغیان، مرتضی: اقتصاد رشد و توسعه ج 1 ص 79

تاریخ نشان داده است که تغییر در سلیقه و روشهای تولید، تأثیر بسزایی در شکوفایی تولید دارد تا آنجا که سطح تولید را به طور تصاعدی بالا می برد ((برای مثال کشور بریتانیا در بین سالهای 1760-7401 با اختیار روشهای جدید در تولید غلات، جریان انقلاب کشاورزی را طی کرد فرانسه نیز با استفاده از تجربیات بریتانیا توانست تولید کشاورزی خود را افزایش دهد، هر چند که از زمین کشاورزی کمتری برخوردار بود.)) - قره باغیان: ج 1، ص 79.

بعضی از کشورها که منابع طبیعی زیادی در اختیار ندارند، با استفاده از روشهای پیشرفته و نوین توانسته اند، گامهای موثری را در مسیر تولید بردارند، به عنوان مثال، ((کشور ژاپن در این دسته از کشورها قرار می گیرد. که هر چند منابع طبیعی در این کشور کمیاب است ولی توانسته است با کشف روشهای نوین استفاده از منابع، به طور چشمگیر توسعه اقتصادی یابد.)) و این کار را تنها در سایه استفاده کامل از منابع اولیه ای - همان: 79/1.

که در اختیار داشت یا از خارج وارد می کرد، انجام داد عامل موثر دیگر در بهره برداری از منابع طبیعی، سهولت انتقال این منابع با وسایل حمل و نقل زمینی و دریایی است و اگر کشوری وسایل لازم را جهت انتقال منابع نداشته باشد، بدیهی است که نمی تواند بخوبی به بهره برداری از منابع

بپردازد.

بنابراین مشکل فقر در برخی کشورها ناشی از نبود منابع طبیعی نیست بلکه نداشتن توان کافی برای بهره برداری و یا بهره برداری غلط و نادرست از این منابع است.

در اینجا با دکتر مرتضی قره باغیان همصدا می شویم، وی می گوید:

((به طور کلی، کمبود مطلق زمین، فلزات و مواد معدنی، آب، جنگل و منابع تأمین انرژی وجود ندارد قاره امریکا ذخایر قابل توجهی از قلع، مس، بکسیت و طلا، آسیا ذخایر عظیم نفت، پلاتین، قلع، روی، آهن، ذغال سنگ و مس دارد. کشورهای آمریکای لاتین نیز از ذخایر سرشار نفت، آهن، مس و روی برخوردارند جنگل و فرآورده های آن، ثروت سرشاری برای کشورهای آفریقا و جنوب آمریکا به شمار می آید که به صورت دست نخورده باقی مانده اند.)) - قره باغیان: اقتصاد رشد و توسعه، ج 1 ص 43.

طبیعی است که اگر این کشورها وسایل و ابزار لازم را برای این کار را فراهم کنند. براحتمی می توانند به بهره برداری کامل از این منابع بپردازند و راه دستیابی به این ابزار و وسایل، علم و تجربه است امام علی علیه السلام می فرماید: ((فاتعظوا عبادالله بالعبر النوافع؛ ای بندگان خدا از عبرت های سودمند پند گیرید.)) - خطبه ها: 84.

در مرحله بعد امام علیه السلام مردم را به بهره برداری از منابع طبیعی فرا می خواند از اینرو در خطبه ای که به هنگام استسقا بر زبان مبارکشان جاری شد، بر استفاده از منابع تأکید شده است:

ألا و ان الارض التي تحملكم و السماء التي تظلكم مطيعتان لربكم و ما أصبحتا تجودان لكم ببركتهما
توجعالكُم و لا زلفه اليكُم و لا لخیر ترجوانه منكم ولكن أمرتا بمنافعكم فأطاعتا و أقيمتا على حدود
مصالحكُم فقامتا

بدانید زمینی که شما را بر پشت خود حمل می کند و آسمانی که بر سرتان سایه گسترده است، فرمانبردار پروردگار شما هستند و اگر برکات خود را بر شما ارزانی می دارند، بدان سبب نیست که به شما دل می سوزانند یا می خواهند به شما تقرب جویند یا از شما امید خیری دارند بلکه خداوند آن دو را فرمان داده که به شما سود رسانند و آندو هم اطاعت کرده اند خداوند زمین و آسمان را برای مصالح شما بر پای داشته و آندو نیز بر پای ایستاده اند.)) - خطبه ها: 143.

البته نه تنها در زمین، بلکه در آسمان نیز منافع برای مردم است و اگر انسان از زمین به طور کامل

بهره برداری کرد و منابع آن به پایان رسید، می تواند از ثروتهایی که در دیگر سیاره ها و کرات آسمانی است، بهره برد و چه دل انگیز است شمع امیدی که امام بر سر راه بشریت می افروزد، آنجا که می فرماید: ((خداوند زمین و آسمان را برای مصالح شما بر پای داشته و آندو نیز بر پای ایستاده اند)) و اگر زمین کفاف نیازهای انسان را ندهد، می توان به منابع آسمان گسترده که هنوز انسان نتوانسته است به منافع سودمندش پی ببرد دست یافت و نیازها را مرتفع ساخت امام علی علیه السلام می فرماید:

من وجد موردا عذابا یرتوی منه فلم یغتنمه یوشک أن یظما فلا یجده

هر کس چشمه ای شیرین و گوارا بیابد از آن سیراب شود و قدر آن را نداند، بزودی تشنه گردد و آن را نیابد. - غررالحکم، 5/227.

پاورقی ها:

27. لقمان، آیه 10.

28. نمل، آیه 60.

29. بحار الأنوار، ج 10، ص 368.

30. الکافی، ج 5، ص 29.

31. نهج البلاغه، حکمت 400.

32. تحف العقول، ص 320.

33. الخصال، ص 443.

34. همان، ص 92.

427. واقعه، آیه 64.

428. مستدرک الوسائل، ج 13، ص 460.

429. كنز العمال، ح. 9302.
430. ميزان الحكمه، ح. 7545.
431. الكافي، ج 5، ص. 261.
432. مستدرک الوسائل، ج 13، ص. 461.
433. الكافي، ج 5، ص. 261.
485. ميزان الحكمه، ح. 9143.
486. كنز العمال، ح. 9056.
487. همان، ح. 9057.
488. الكافي، ج 5، ص. 294.
489. بحار الأنوار، ج 103، ص. 68.
490. ابوالفضل فيروزی - بخش مقالات كيهان
491. خط مشهای سياسی نهج البلاغه (محمد مهدي ماندگار)

منابع:

اندیشه های اقتصادی در نهج البلاغه (سید محسن حائری- عبدالعلی آل بویه لنگرودی)

گلشن ابرار ج 1

بحار الانوار

اصول کافی

نهج البلاغه

خط مشهای سیاسی نهج البلاغه (محمد مهدی ماندگار)

روزها و رویدادها (دفتر عقیدتی و سیاسی معظم کل قوا)

نرم افزار مکتبه الشامله

سایت های اینترنت